

Gintaro Beresnevičiaus atminimui

Gal ne man pirmam kilo įtarimas, kad lietuvių kalbos žodis *kiškis* iš tikrųjų yra ne daiktavardis, o veiksmazodis. Iš esmės

tai tiesiog akivaizdu, jei ne pastarųjų laikų įprotis vartoti jį kaip daiktavardį. Savo forma *kiškis* – tai sangražinio veiksmazodžio *kištis* vienaskaitos liepiamoji nuosaka ir pagal prasmę jis yra artimas ar net tapatus priešdėliuotajai formai *susikišk*. Taigi įdomu būtų pasiaiškinti, kaip veiksmazodis *kiškis* tapo daiktavardžiu – gyvūno zuikio pavadinimu.

Žinoma, apie tikrąsias šio žodžio reikšmės ir gramatinės kategorijos pakitimo aplinkybes galima tik spekuliuoti, bet pačią tokio pakitimo logiką ir situaciją, kada jis galėjo įvykti, įsivaizduoti įmanoma. Hipotetiškai ši situacija galėtų atrodyti maždaug taip.

Eina vilkas (galimi variantai: meška, lapė) mišku ir pamato zuikį.

– O tu kas toks? – klausia ir čia pat priduria: – Tuoj aš tave...

– Kiškis! (T. y. susikišk, nepagausi!) – atrėžia kiškis ir pasprunka.

Vilkas, negalėdamas patikėti tokiu ilgausio įžūlumu, palaiko atsakymą prisistatymu. Panašioms situacijoms kartojantis, žodis *kiškis* gijoje ilgainiui imamas suvokti kaip *zuikio* sinonimas, kaip šio gyvūno pavadinimas. Taigi šis žodis būtų savotiško senųjų girių slengo lietuvių kalboje reliktas.

Tačiau jei taip, tai kyla pagrįstas klausimas, ar tik ne atitinkamu būdu bus atsiradęs ir kitas įprastas šio gyvūno lietuviškas pavadinimas *zuikis*. Šiaip jau šį žodį irgi lengva suprasti ne kaip daiktavardį, o kaip atitinkamos formos – liepiamosios nuosakos vienaskaitos sangražinį veiksmazodį,

reikšme prilygstantį priešdėliuotajai formai *užsizuik*. Jos atsiradimui paaiškinti ir vėl tinka ta pati mūsų ką tik sumodeliuota situacija.

Eina vilkas mišku ir pamato kiškį.

– O tu kas toks? – klausia ir čia pat priduria: – Tuoj aš tave...

– Zuikis! (T. y. užsizuik, nepagausi!) – atrėžia kiškis ir pasprunka.

Vilkas, negalėdamas patikėti tokiu ilgausio įžūlumu, palaiko atsakymą prisistatymu. Panašioms situacijoms kartojantis, žodis *zuikis* ilgainiui imamas suvokti kaip *kiškio* sinonimas, kaip šio gyvūno pavadinimas. Taigi žodis *zuikis*, reikia manyti, irgi yra to paties senųjų girių slengo lietuvių kalboje reliktas. Kuris iš šiųdviejų žodžių virto kalbamo gyvūno pavadinimu anksčiau, kol kas sunku pasakyti, ir šio klausimo mes šįsyk nespręsimė.

Užtat atkreipsime dėmesį, kad panašiu būdu, su nedidelėmis išlygomis, galima paaiškinti ir dar vieno tos pačios kiškių šeimos gyvūno – triušio pavadinimą. Žodis *triušis* irgi, ko gero, yra veiksmazodis, tik šiuo atveju – veiksmazodžio *triušti* būsimosio laiko sangražinė forma. Žinoma, *triušį* galima suprasti ir kaip *nutriušėlį*, bet aptiktas kiškių šeimos gyvūnų pavadinimų kilmės modelis verstų manyti, kad ir šiuo atveju turime kažką panašaus. Tik tuomet šiuolaikinę žodžio lytį *triušis* tektų laikyti pakitusia (galimas dalykas, dėl liaudies etimologijos – kaip tik bandant išsiaiškinti šį pavadinimą kaip *nutriušėlį*) iš pirminės liepiamosios nuosakos vienaskaitos lyties *triuškis*, pagal prasmę prilygstančios priešdėliuotajai formai *nusitriušk*. Užtat ir pirminis šio gyvūno pavadinimas būtų *triuškis*. Ir tikrai, toks jo pavadinimas lietuvių kalbos tarnėse paliudytas, pavyzdžiui: *Triuškis ilgomis ausimis* Priekulė, Klaipėdos r.; *Triuškio mėšos tik gali valgyti* Dovilai, Klaipėdos r.; *Įėjau vieną sykį į tvartą,*

pamačiau triušius beguliant Rusnė, Šilutės r. ir t. t. (*Lietuvių kalbos žodynas*, XVI, 931). Taigi ir šio pavadinimo kilmėi paaiškinti pasitelksime tą patį modelį.

Eina vilkas mišku ir pamato šį artimą kiškio giminaitį.

– O tu kas toks? – klausia ir čia pat priduria: – Tuoj aš tave...

– Triušis! (T. y. nusitriušk, nepagausi!) – atrėžia kiškis ir pasprunka.

Taigi visi trys šios gyvūnų rūšies lietuviškieji pavadinimai – *kiškis*, *zuikis* ir *triuškis* (>*triušis*) – bus radę iš atitinkamų veiksmazodžių pagal tą patį kilmės modelį, o tai labai padidina tokio aiškinimo patikimumą. Kartu jie visi trys, matyt, yra itin archajiško senųjų Lietuvos girių slengo reliktai.

Įdomiai tokiame kontekste suskamba ir žinoma lietuvių liaudies daina:

*Tindi rindi riuška,
Kas ten miške triuška,
Bene voveraitė
Rudakepuraitė,
Vilkas šieną pjauna,
Meška rieuštauna,
O kiškėlis nabagėlis
Be kepturės šoka.*

Panašu, kad joje slypi ir daugiau vertingų užuominų apie senųjų Lietuvos girių gyvenimo paslaptinę, nepažįstamą pusę (ar tik ne lapė, greta vilko ir meškos, čia iš tikrųjų atstoja „rudakepuraitė“ voverė?), tačiau šįsyk jas iššifruoti nebėra galimybės.